

УДК 378:7.012(045)

Н. В. ДЕРЕВ'ЯНКО

кандидат педагогічних наук, доцент
Хортицька національна академія, м. Запоріжжя

ЕТНОДИЗАЙН ЯК КУЛЬТУРНА НАСТАНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

У статті розглянуто феномен етнодизайну як культурної настанови формування професійного мислення майбутніх дизайнерів. Представлено педагогічні умови формування професійного мислення майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки з урахуванням надбань національної культури. Наведено шляхи корегування змісту професійної підготовки майбутніх дизайнерів з метою формування в них знань з етнодизайну, а також з метою розвитку всіх компонентів професійного дизайнерського мислення та професійно-особистісних властивостей, які забезпечують етнологічне самопізнання та самоідентифікацію майбутніх фахівців-дизайнерів.

Ключові слова: етнодизайн, етнологічне самопізнання, дизайн-освіта, професійне мислення, професійна підготовка, майбутні дизайнери.

В умовах сучасної глобалізації актуальною є проблема збереження та відродження етнічної багатоманітності та самобутності народів. Становлення національної дизайн-освіти, зорієнтованої на розвиток творчої особистості, вихованої на гуманістичних цінностях з урахуванням надбань національної культури, має здійснюватися, крім іншого, на засадах етнодизайну. Як зазначив В. Кремень, у розвитку освіти України відбувається поступовий перехід від “безнаціональної” унітарної підготовки особистості до етнічно диференційованої [2, с. 20].

Етнодизайн як культурна настанова набуває своєї значущості тільки за умов забезпечення національною освітою безперервної передачі кращого досвіду минувшини народу від покоління до покоління. І тільки таким чином дизайн-освіта, вбираючи в себе світові культурні цінності та спираючись на власні етносубстанції, забезпечить формування етнічно диференційованого фахівця-дизайнера, сповненого почуття причетності до культури українського суспільства. І тільки в процесі професійного становлення та розвитку, побудованого на засадах етнодизайнерства, відбувається формування етнологічного професійного мислення майбутніх дизайнерів.

Мета статті – дослідити феномен етнодизайну як культурної настанови формування професійного мислення майбутніх дизайнерів, представити педагогічні умови формування професійного мислення майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки на засадах етнологічного самопізнання з урахуванням надбань національної культури.

Дизайн як засіб художньо-естетичного перетворення дійсності, що охоплює практично всі сфери людської діяльності, наразі стає інтегративно-комунікативним компонентом усієї системи технологічної освіти України. Зважаючи на це, необхідно створити умови для саморозвитку україн-

ської дизайн-освіти й науково обґрунтувати шляхи розвитку дизайну на засадах української етнокультури. Культурною настановою в змісті професійної підготовки майбутніх дизайнерів, на нашу думку, має стати етнодизайн.

Під терміном “етнодизайн” ми, спираючись на дослідження А. Бровченко [1], Л. Корницької [3], П. Татаївського [4], розуміємо один із аспектів сучасного дизайну, в якому відбувається трансформація етнічних елементів декоративно-ужиткового мистецтва в сучасний дизайн-продукт. А з погляду дизайн-освіти етнодизайн – це проектна діяльність зі створення сучасних об’єктів середовища людини на засадах культури декоративно-прикладного мистецтва. Вироби ДПМ відповідають основним вимогам дизайну – естетика та утилітарність – і розраховані на формування гармонійного середовища існування людини. Сам процес декоративно-прикладної творчості тісно стикається з питаннями формування художнього смаку, проектної культури та професійного мислення дизайнерів.

За визначенням соціологічного словника, етнологічне самопізнання – це усвідомлення індивідами приналежності до певної етнічної спільності як соціально-економічної та політичної організації. Вивчення етнодизайну як культурної настанови з осмислення культурної ідентичності дизайну, що означає, з одного боку, проникнення проектної свідомості в глибинні шари національної культури, а з іншого – його відкритість до сприйняття цінностей інших культур, відкриває нові аспекти у формуванні професійного мислення дизайнерів у світлі етнологічного самопізнання, самосвідомості та самостабілізації. Врахування ідеї етнодизайну в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів вимагає пошуку нових педагогічних умов формування професійного мислення.

Однією з педагогічних умов, які забезпечують формування професійного мислення майбутніх дизайнерів на засадах етнодизайну, є орієнтація змісту професійної підготовки на формування проектної культури з урахуванням етнічної складової. Зміст професійної підготовки майбутніх дизайнерів має бути скорегований з метою формування в них знань з етнодизайну. Навчальні дисципліни напряму “Дизайн” мають бути спрямовані на формування всіх компонентів професійного дизайнерського мислення, а також на ті професійно-особистісні властивості, які забезпечують етнологічне самопізнання майбутніх фахівців. Причому механізми етнологічної самоідентифікації та самостабілізації повинні бути наскрізним, починаючи з першого й до останнього курсів навчання.

Першим напрямом корегування змісту професійної підготовки майбутніх дизайнерів ми визначаємо орієнтування навчальних дисциплін на активізацію мотиваційних структур студентів – формування мотивації етнологічного самопізнання загалом і розвитку професійного етнологічного мислення зокрема.

Власний досвід викладання вказує на орієнтування студентів тільки на сучасні західні зразки дизайну. Незнання народних майстрів, невміння

вміло вписати етнозразки в сучасне середовище, відсутність навичок роботи в галузі народних ремесел породжує монотонні космополітичні проекти. Формування професійного мислення дизайнерів відбувається практично не спираючись на культурно-побутові особливості, матеріальну та духовну культуру нашої нації. Отже, при внесенні тем з формування професійного мислення майбутніх дизайнерів ми запропонували теми, що базуються на етнографічних особливостях українців.

Зорієнтування навчальних дисциплін на активізацію мотиваційних структур студентів – це формування мотивації професійного саморозвитку загалом і розвитку професійного етнологічного мислення зокрема. Розглядаючи зміст мотивації професійного навчання та професійного розвитку студентів, учені виділяють дві групи мотивів: 1) мотиви, пов'язані зі змістовою стороною навчання (мотивація навчальним змістом), які базуються на потребі в нових враженнях; 2) мотиви, пов'язані із самим процесом навчання (мотивація процесом), які базуються на потребі в активності. Отже, мотивація професійного розвитку та формування етносвідомого професійного мислення майбутніх дизайнерів має забезпечуватися як мотивацією навчальним змістом, так і мотивацією процесом.

Так, для формування мотивації професійного саморозвитку на засадах етнодизайну в студентів у аспекті становлення професійного мислення доцільно використовувати такі методи. Поряд із вивченням творчості видатних дизайнерів сучасності (мотивація змістом) впроваджувати аналіз творів народних майстрів, досліджуючи можливий хід їх інтуїтивного професійного мислення. Наприклад, аналіз чудернацьких яскравих робіт М. Приймаченко, автентичного зв'язку з природою К. Білокур, П. Хоми, уманських розписів сестер Гуменюк, петряківки Ф. Панко, Т. Пати та ін. Знання біографії та професійного розвитку видатних майстрів майбутні дизайнери приміряють на себе, порівнюють власні думки з поглядами майстрів національного масштабу та, відчуваючи себе успішними й відомими, проектують власний професійний шлях.

Мотивація процесом відбувається шляхом виконання практичних завдань із вивчення народних промислів. Основний акцент роблять не на вивченні техніки та виконанні самого виробу, а на проектуванні сучасного дизайнерського об'єкта з використанням народної техніки. Адже не обов'язково вміти робити петриківський розпис, знати технологію гаварецького посуду чи вміти вишивати гульським хрестиком – значно краще це зроблять народні майстри, але необхідно вміти спроектувати сучасний дизайнерський образ із залученням виробів і технік ДПМ, у якому прослідковується органічний зв'язок народного, оригінального, утилітарного.

Ефективним прийомом розвитку мотивації є аналіз робіт студентів, у яких використано народні традиції. При цьому значну увагу необхідно приділяти саме мисленнєвому процесу: трансформації думки від передпроектного аналізу народного зразка крізь ескізи проектних рішень до ди-

зайн-проекту та тих мисленневих прийомів, операцій, які застосував автор для досягнення результату.

Другим напрямом корегування змісту професійної підготовки майбутніх дизайнерів є зорієтування змісту навчальних дисциплін на усвідомлення майбутніми фахівцями сутності професійного етнологічного мислення дизайнера в системі професійних якостей фахівця.

Так, у межах таких навчальних дисциплін, як “Процес дизайн-проекування”, “Теорія та методика дизайну”, “Історія ДПМ і дизайну”, необхідно, виходячи з особливостей дизайн-діяльності, розкрити зміст професійного мислення майбутнього дизайнера, місце та роль у системі його професійної компетентності.

Особливе місце в змісті цих дисциплін має зайняти розкриття сутності етнологічного мислення дизайнера. Отже, в зміст навчальної дисциплін “Теорія та методика дизайну” ми внесли такі теми: “Основи теорії професійного мислення дизайнера”, “Сутність етнологічного мислення дизайнера”, “Особливості творчого та інтуїтивного мислення”. Причому важливо, на нашу думку, більш детально розглянути проблему творчого та інтуїтивного мислення (їх механізми та чинники, умови розвитку).

Метою перших двох тем є формування у студентів професійних знань щодо змісту таких феноменів: професійне мислення фахівця та етнологічне мислення дизайнера; специфічні особливості дизайнерського мислення, змістовна та процесуальна складові етнологічного мислення дизайнера, критерії розвитку етнологічного мислення фахівця.

Третя тема “Особливості творчого та інтуїтивного мислення” розкриває сутність інтуїтивного підсвідомого мислення, яке притаманне народним майстрам. Адже не секрет, що, виконуючи будь-який дизайнерський виріб, дотримуючись законів композиції, кольорознавства й формоутворення, маючи навички з рисунку та живопису, не завжди вдається створити образ, який зупиняє споглядача та залишається в пам’яті. Інтуїтивне мислення передбачає безпосереднє проникнення в сутність явища, миттєве й чітке розуміння закону або принципу; процесуально воно характеризується швидкістю протікання, відсутністю чітко виражених етапів, малою усвідомленістю. Народний майстер не усвідомлює, як прийшов до розуміння або відкриття, працює інтуїтивно – саме цю властивість необхідно запозичити для формування професійного мислення дизайнера.

Практичне заняття із зазначеної теми спрямоване на формування та розвиток таких умінь майбутніх дизайнерів, як: свідоме використання методів візуалізації: візуальне порівняння, візуальне диференціювання та інтегрування, встановлення візуальних аналогій, візуальне перегруповання, візуальний синтез, візуальний аналіз, візуальне абстрагування зразків декоративно-прикладного мистецтва. Під час практичного заняття студенти мають здійснити самодіагностику рівня розвитку етнологічного мислення на прикладі аналізу семантики народних образів і мотивів.

Самостійна робота з цієї теми передбачає виконання студентом дизайнерського проекту на тему “Етносвітильник” з обов’язковою покроковою фіксацією (внутрішнім проговоренням) власних думок у процесі проектування.

Третім напрямом корегування змісту професійної підготовки майбутніх дизайнерів є включення до самостійної роботи студентів особливих методів, спрямованих на розвиток їх етнологічного мислення.

Так, до самостійної роботи студентів з дисципліни “Теорія і методика дизайну” з теми “Методи дизайн-проекування” було внесено завдання на вивчення евристичних методів на прикладі тем етнодизайну. Запропоновано виконання робіт на чотири види синектичних аналогій, у яких за основу взяти зразки декоративно-прикладного мистецтва. Так, пряма аналогія – це запозичення форм, далеких від об’єкта проектування; вона була представлена в завданні “Етнокафе”. Для вивчення особистої аналогії було запропоновано завдання “Я – Котигорошко”, яке передбачає вживання в образ об’єкта, який розглядається. Символічна аналогія – знаходження короткого опису завдання об’єкта у формі поєднання прикметника та іменника, які як парадокс характеризують сутність об’єкта; вона представлена в завданні “Український слон”. Фантастична аналогія передбачає пошук вирішення завдання у фантастичній літературі, а також викладення об’єкта в термінах казок, легенд, міфів, тому було запропоновано виконати проект житлового приміщення “Яйце-райце”.

З дисципліни “Основи дизайн-графіки та шрифти” до самостійної роботи студентів з теми “Декоративні імпровізації шрифту” було доцільно внести таке завдання: виконати літери з різноманітних матеріалів – з глини, з солоного тіста, виплести в техніці гачку, вирізати з дерева тощо. Це стимулює вивчення ДПМ та підказує нові несподівані форми й рішення письмових знаків, які можуть бути надалі використані при створенні логотипів.

З предмета “Фірмовий стиль” було передбачено завдання створити фірмовий персонаж власної студентської групи на основі символів та елементів народної писанки й доповнити його слоганом. Використання елементів, а не просте вивчення й перерахування символів, швидше нотується й запам’ятовується студентом і надає більше можливостей у подальшому проектуванні. Слоган пояснює та підкреслює образ групи й розкриває концепцію проектування.

З дисципліни “Композиція” за темою “Асоціація” завданням до самостійної роботи студентів стало породження ними слухових або нюхових асоціацій з подальшою трансформацією їх у візуальний контекст. Наприклад, поряд зі створенням асоціації на шум дощу та аромат кави, було створено асоціативні композиції (без зображення предметів, тільки за допомогою ліній, плям, кольору, текстури) під час прослуховування народної музики, яка цікаво трансформувалася у візуальний образ.

За темою “Декоративний портрет” у практичній роботі щодо виконання портрету людини з елементів предметного світу “Майстриня”, “Гон-

чар” необхідно виконати портрет людини з елементів побуту, які характеризують народне ремесло. Це завдання побудоване на прикладі робіт італійського художника Д. Арчимбольдо. Завдання стимулює розвиток проектно-образного мислення студента, водночас конкретизуючи етнографічність образу.

У процес навчання дисципліні “Кольорознавство і живопис”, яка відрізняється більш споглядальним характером і виявляє художні навички студента (вміння “змальовувати” з натури, суб’єктивне бачення кольору), а не аналітичні, які властиві дизайнерам, були внесені завдання на образну стилізацію натюрморту в стилістиці М. Приймаченко, К. Білокур. Студент обирав творчість відомого народного майстра, аналізував його манеру виконання, стилістичні особливості та намагався виконати аудиторний натюрморт у стилі обраного майстра. Вибір майстра для наслідування вимагав, крім аналізу його стилістики, також певних рефлексивних роздумів, співставлення власного світогляду з поглядами обраного майстра.

Висновки. Становлення національної дизайн-освіти, зорієнтованої на розвиток творчої особистості, вихованої на гуманістичних цінностях з урахуванням надбань національної культури, має здійснюватися на засадах етнодизайну. Етнодизайн як культурна настанова формування професійного мислення майбутніх дизайнерів відкриває нові аспекти у формуванні професійного мислення дизайнерів у світлі етнологічного самопізнання, самосвідомості та самостабілізації. І тільки в процесі професійного становлення та розвитку, побудованого на засадах етнодизайнерства, можливе формування професійного мислення етнічно диференційованого фахівця-дизайнера.

Список використаної літератури

1. Бровченко А. І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / А. І. Бровченко. – Київ, 2011. – 21 с.
2. Кремень В. Гідну відповідь викликам ХХІ століття / В. Кремень // Професійно-технічна освіта. – 2006. – № 4. – С. 2–4.
3. Корницька Л. А. Використання елементів етнодизайну у підготовці фахівців швейного профілю / Л. А. Корницька // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2008. – № 4. – С. 82–92.
4. Татіївський П. М. Особливості становлення та перспективи розвитку дизайну в Україні : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.01.03 / П. М. Татіївський. – Київ, 2002. – 23 с.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017.

Деревянко Н. В. Этнодизайн как культурная установка формирования профессионального мышления будущих дизайнеров

В статье рассмотрен феномен этнодизайна как культурной установки формирования профессионального мышления будущих дизайнеров. Представлены педагогические условия формирования профессионального мышления будущих дизайнеров в процессе профессиональной подготовки с учетом достижений национальной культуры. Приведены пути корректировки содержания профессиональной подготовки будущих дизайнеров с целью формирования у них знаний по этнодизайну, а также с целью раз-

вития всех компонентов профессионального дизайнерского мышления и профессионально-личностных качеств, которые обеспечивают этнологическую самоидентификацию будущих специалистов.

Ключевые слова: этнодизайн, этнологическое самопознание, дизайн-образование, профессиональное мышление, профессиональная подготовка, будущие дизайнеры.

Derev'yanko N. Ethnic Design as the Cultural Setting of Formation of Professional Thinking of the Future Designers

Ethnic design as cultural attitude formation of professional thinking of future designers opens new dimensions in the formation of professional thinking designers in the light of ethnological self-consciousness and self-stabilization. It is only in the process of formation and development, based on the ethnic design possible formation of professional thinking ethnically differentiated professional designer.

Pedagogical conditions of formation of professional thinking of future designers based on ethnic and cultural identity presents in the article. Direction by adjusting of content in the professional training of future designers to shape and for the propose of ethnological development of self-knowledge, self-organization and stabilization.

One of the pedagogical conditions that ensure the formation of professional thinking of future designers based on ethnic design is orientation training content design culture on the formation, taking into account the ethnic component. The content of training future designers must be adjusted to form their knowledge of ethnic design. Design disciplines should be aimed at the development of all components of professional design thinking, as well as those of professional and personal properties which provide self ethnological future professionals. At the same ethnological mechanisms of self-identification and self-stabilization be a through must be cross-cutting beginning from the first to the last course.

Directions of the adjusting the content of training future designers are: the content of training future designers we define orientation disciplines at enhancing students motivational structures; orientation content of subjects for the realization of future specialists professional ethnological thinking of designer for professional quality expert; inclusion ethnological thought of special techniques of independent work of students at the development of.

Key words: ethnic design, ethnological self-knowledge, design education, professional thinking, professional training, future designers.